

Guide: Jakobstads centrum

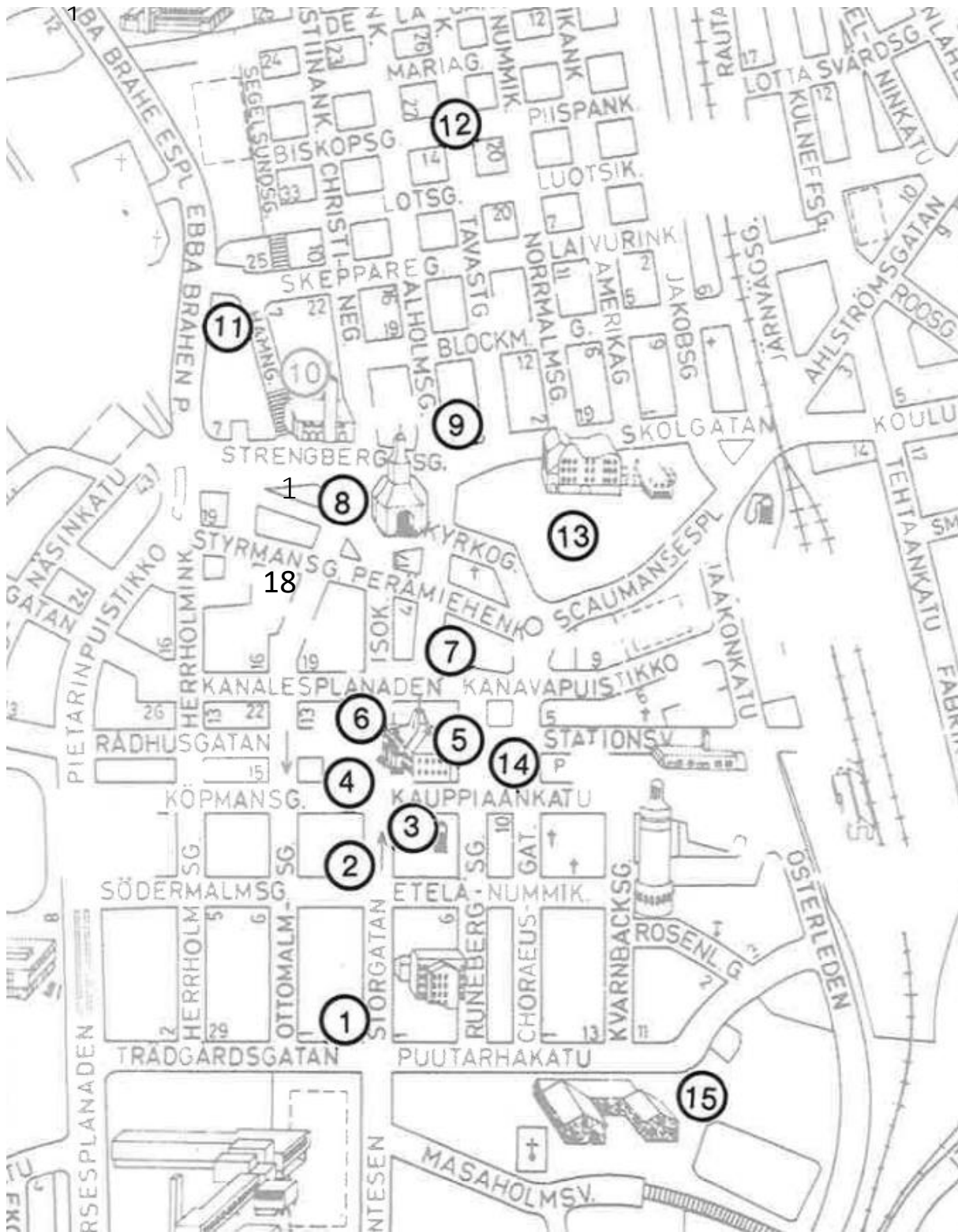
Opas: Pietarsaaren keskusta

Senast redigerad: 2.12.2020

Karta	2
1.	Malmska Gården - <i>Malmin talo</i>	3
2.	Storgatan - <i>Isokatu</i>	4
3.	Lindskogska huset – <i>Lindskogin talo</i>	5
4.	Torget - <i>Tori</i>	6
5.	Rådhuset - <i>Raatihuone</i>	7
6.	”Strengbergsska” / ”Labbartska” Gården – ”Strengbergin” / ”Labbartin” talo	9
7.	Kanalesplananden och Gågatan – <i>Kanavapuistikko ja kävelykatu</i>	10
8.	Stadskyrkan - <i>Kaupunginkirkko</i>	11
9.	Strengbergs tobaksfabrik – <i>Strengbergin tupakkatehdas</i>	12
10.	Brandkårshuset - <i>Palokunnantalo</i>	14
11.	Hamngatan - <i>Satamakatu - Loveret</i>	15
12.	Skata	16
13.	Jakobstads gymnasium och Skolparken – <i>Pietarsaaren lukio ja Koulupuisto</i>	17
14.	Runebergsparken – <i>Runeberginpuisto</i>	18
15.	Pedersöre prostgård med Aspegrens trädgård – <i>Pedersören rovasvila ja Aspegrenin puutarha</i>	19
16.	Kittholmen / Gamla Hamnskogen – <i>Kittholma / Vanhan sataman metsä</i>	20
17.	Concordiaparken – <i>Concordiapuisto</i>	21
18.	Westmansmors stuga – <i>Westmaninmuorin tupa</i>	22
Källor:	23

Karta

1. Malmska Gården - Malmin talo

Släkten Malm har sedan 1750-talet haft sin tomt och gård på samma plats. Efter Jakobstads brand år 1835 fick staden en ny stadsplan (Anders Berger – Anders Fredrik Granstedt – Carl Ludvig Engel). Storgatans östra sida följde den gamla Storgatans linje, men tomterna och kvarteren blev större och regelbundna. Peter Malm köpte två stora tomter där hans handelshus hade stått och lät där på hösten 1835 bygga den så kallades Lilla Byggnaden och Bondstugan. Anders Fredrik Granstedt planerade det nya karaktärshuset 1836 och år 1838 var hela komplexet med ekonomibygnader färdigt.

Kommerserådet Otto A. Malm dog 1898 och Malmska gården övergick genom testamente till släkten Donner.

Släkten Donner donerade år 1908 Malmska gården till staden på det villkor, att stadens bibliotek och museum skulle inrymmas i karaktärsbyggnaden. Biblioteket flyttade från Malmska gården år 1973.

Malmin suvun tontti ja talot ovat olleet 1750-luvulta lähtien samalla paikalla. Pietarsaaren palon jälkeen vuonna 1835 kaupunki sai uuden asemakaavan (Anders Berger – Anders Fredrik Granstedt – Carl Ludvig Engel). Isonkadun itäpuoli seurasi vanhan Isonkadun linjaa, mutta tonteista ja kortteleista tehtiin suurempia ja samalla säännöllisiä. Peter Malm osti kaksi isoa tonttia missä hänen kauppahuoneensa oli ollut ja rakennutti siihen syksyllä 1835 nk. Pienen päärakennuksen ja Talonpojan tuvan. Anders Fredrik Granstedt suunnitteli uuden päärakennuksen vuonna 1836 ja vuonna 1838 oli koko kompleksi talousrakennuksineen valmis.

Kauppaneuvos Otto A. Malm kuoli vuonna 1898 ja Malmin talo siirtyi testamentilla Donnerin suvulle.

Donnerin suku lahjoitti vuonna 1908 Malmin talo kaupungille sillä ehdolla, että kaupungin kirjasto ja museo sijoitettaisiin päärakennukseen. Kirjasto muutti Malmin talosta vuonna 1973.

2. Storgatan - Isokatu

Storskolan som till synes står mitt i gatan, framför kyrkstapeln, byggdes år 1812 och fungerade fram till år 1904 som svenskspråkig realskola. Därefter erbjöds det nygrundande museet och biblioteket utrymmen i huset. En del av den finska folkskolans undervisning skedde också i huset. Byggnaden revs år 1928 när Storgatan breddades.

Det nuvarande byggnadsbeståndet mellan Malmska gården och torget är till stor del från 1840-talet och byggt i empirestil, många hus av allt att döma efter Anders Fredrik Granstedts modellritningar. Trähusen var till en början målade med grönt alunslam, men senare fick de vit rappning eller panelning i ljusa färger. Den nuvarande färgsättningen följer en färgsättningsplan från slutet av 1970-talet av Thorvald Lindqvist.

Storskolan, joka näyttää sijaitsevan keskellä katua, kellotapulien edessä, rakennettiin vuonna 1812 ja toimi vuoteen 1904 saakka ruotsinkielisenä reaalikouluna. Sen jälkeen vastaperustetulle museolle ja kirjastolle tarjottiin tiloja rakennuksessa. Osa suomalaisen kansakoulun opetuksestakin toteutettiin talossa. Rakennus purettiin vuonna 1928 Isonkadun levennyksen yhteydessä.

Malmin talon ja torin välisellä alueella nykyiset rakennukset ovat suurelta osin rakennettu 1840-luvulla empiretyyliin: monet talot kaikesta päätellen Anders Fredrik Granstedtin mallipiirustusten mukaan. Puutalot oli aluksi maalattu vihreällä alunlietteellä mutta myöhemmin ne rapattiin valkoisiksi tai paneloitiin vaaleiksi. Nykyinen väritys seuraa Thorvald Lindqvistin 1970-luvun lopulla tekemää värityssuunnitelmaa.

3. Lindskogska huset – *Lindskogin talo*

Handelsmannen och redaren Adolf Lindskog lät bygga stadens första stenhus år 1797. Adolf Lindskog var enligt förmögenhetsbeskattningen landets tredje rikaste man, och hans måg Anders Roos i Gamlakarleby den rikaste. Lindskogska huset var den enda byggnaden på Södermalm, som stod kvar efter 1835 års brand och utgjorde sålunda utgångspunkten för den nya stadsplanen 1836.

År 2009 inledde Stiftelsen för Åbo akademi byggandet av Campus allegro, som Lindskogska huset idag är en del av. Campus allegro upptar ett helt kvarter invid torget. I Campus, som stod färdigt år 2013, finns nu år 2020 Yrkehögskolan Novia, Åbo Akademi, Yrkehögskolan Centria, Yrkesakademin i Österbotten, Wava institutet samt Schaumansalen.

Kauppias ja laivanvarustaja Adolf Lindskog rakennutti kaupungin ensimmäisen kivitalon vuonna 1797. Adolf Lindskog oli omaisuusverotuksen perusteella maan kolmanneksi rikkain mies, ja hänen kokkolalainen vävyensä Anders Roos oli rikkain. Lindskogin talo oli ainoa vuoden 1835 palossa säästynyt rakennus ja oli siten lähtökohtana uudelle asemakaavalle vuonna 1836.

Tänään Lindskogin talo on osa Campus allegroa, jonka rakentamista Stiftelsen för Åbo akademi aloitti vuonna 2009. Campus käsittää koko korttelin torin laidalla. Campuksesta, joka valmistui vuonna 2013 löytyy nyt vuonna 2020 ammattikorkeakoulu Novia, Åbo akademi, Ammattikorkeakoulu Centria, Yrkesakademin i Österbotten, Wava instituutti sekä Schaumansali.

4. Torget - Tori

Det ursprungliga torget enligt 1653 års stadsplan av Erik Niurén var endast en femtedel av det nuvarande från år 1836.

Staden växte på 1950-talet dels av nyinflyttade fabriksarbetare, dels för att delar av Pedersöre inkorporerades med staden. Detta innebar nya bostadsområden och höghusbyggen samt i viss utsträckning ökad service. År 1953 fanns i Jakobstad bland annat 51 kolonial- och matvaruaffärer, 39 mjölkbutiker, två saluhallar och över 20 textil- och beklädnadsaffärer.

Alkuperäinen, Erik Niurénin vuonna 1653 laatiman asemakaavan mukainen tori oli ainoastaan viidennes nykyisestä, joka on vuodelta 1836.

Kaupunki kasvoi 1950-luvulla, mikä osittain johtui kaupunkiin muuttaneista tehdastyöläisistä, osittain siitä, että Pedersören joitakin osia sulautettiin kaupunkiin. Tämä johti uusiin asuinalueisiin ja kerrostalorakentamiseen, sekä joissakin määrin palveluiden lisääntymiseen. Vuonna 1953 Pietarsaaressa oli muun muassa 51 siirtomaa- ja ruokatavarakauppaa, 39 maitokauppaa, kaksi kauppahallia ja yli 20 tekstiili- ja vaateliikettä.

5. Rådhuset - Raatihuone

Det nuvarande rådhuset är det fjärde vid torget. Det första rådhuset påbörjades år 1655 och byggnaden togs i bruk i slutet av 1650-talet. Byggnaden var i två våningar och försedd med ett torn för en klocka och ett urverk ("sägare") och innehöll rum för magistraten och rådstuvurätten samt en större samlingsal i övre våningen; arkiv, arrestrum, stadsbod och bod för främmande köpmän i nedre våningen, samt stadskällare och källarstuga.

Det första rådhuset brändes av ryssarna i början av stora ofreden den 4.3.1714 jämsides med annan bebyggelse fram till kyrkan, vilken skonades fram till november samma år.

Det andra rådhuset torde ha blivit färdigt först efter 1731. Det byggdes på samma grund som det brunna huset och exteriören samt rumsindelningen var den samma.

Det tredje rådhusbygget anförtroddes den kända kyrkobyggmästaren Carl Rijf och byggnadsarbetet påbörjades år 1787. Byggnaden hade ungefär samma rumsindelning som den föregående, men var något större. Tornet var betydligt högre och följde kyrkoarkitektens formspråk samt var försett med två urtavlor. Väggarna var strukna med rödmylla och tornet med guldmylla. Interiörerna var dekorerade med Gustaf Eric Hedmans målningar med rättvisans symboler som motiv.

Det tredje rådhuset brann vid Jakobstads storbrand i september 1835. Linskogskas huset fungerade som rådhus fram till 1875, men under Krimkriget planerade länsarkitekten C.A. Setterberg ett nytt rådhus, vars sockel byggdes som sysselsättningsarbete av arbetslösa. Byggnaden var planerad i senempire och avsedd att uppföras i sten. Huset byggdes dock först år 1875 efter C. Wilenius ritningar, som dock baserade sig på Setterbergs ritningar och rumsindelning, men i trä. Det inrymde lokaler för drätselkontor och vaktmästare, auktionskammare och en cell för akut sinnessjuka i nedre våningen, rum för magistraten och stadsfullmäktige, väntrum, arkivrum och festsal i den övre våningen. I källaren fanns corps de garde (polisnärhet), arrestrum, vedkällare samt stadens branddepå.

År 1890 fick huset ett nytt utseende; istället för den senklassicistiska stilen fick huset panelarkitektur samt en ny tornkonstruktion i nyrenässans, planerad av länsarkitekten Wald. Backmansson och Fr. Thesleff. Arbetet var så omfattande och stilen så annorlunda, att man egentligen kunde kalla byggnaden för stadens femte rådhus.

Efter branden år 1835 beslöt man att plantera lindar på det utvidgade Rådhusetorget, som skydd mot eventuella framtida bränder.

Nykyinen raatihuone on neljäs torin laidalla oleva. Ensimmäistä raatihuonetta alettiin rakentaa vuonna 1655 ja rakennus otettiin käyttöön 1650-luvun lopussa. Rakennus oli kaksikerroksinen ja siinä oli kellotorni, jossa oli soittokello ja aikakello. Rakennuksessa oli maistraatin ja raastuvanoikeuden huoneet sekä iso kokoussali yläkerrassa, arkisto, arestihuone, "kaupunginpuoti", ja vieraiden kauppiaiden puoti alakerrassa sekä kaupunginkellari ja kellaritupa.

Ison vihan alussa 4.3.1714 venäläiset polttivat raatihuoneen ja muut rakennukset kirkolle saakka, joka toki poltettiin vasta marraskuussa.

Toinen raatihuone lienee valmistunut vasta vuoden 1731 jälkeen. Se rakennettiin palaneen talon perustalle ja sen ulkonäkö ja huoneet olivat samanlaiset.

Kolmannen raatihuoneen rakentaminen uskottiin kuululle kirkonrakentajalle Carl Rijfille ja rakennustyöt aloitettiin vuonna 1787. Rakennuksen huonejako oli suunnilleen sama kuin edellisenkin, mutta rakennus oli hiukan suurempi. Torni oli huomattavasti korkeampi ja seurasi kirkkoarkkitehtuurin muotokieltä. Tornissa oli kaksi kellotaulua. Seinät

oli maalattu punamullalla ja torni keltamullalla. Sisätilat oli koristeltu Gustaf Eric Hedmanin maalauksilla, joiden aiheena olivat oikeudenmukaisuuden symbolit.

Kolmas raatihuone paloi Pietarsaaren suurpalossa syyskuussa 1835. Lindskogin talo toimi raatihuoneena vuoteen 1875. Krimin sodan aikana lääninarkkitehti C. A. Setterberg suunnitteli uuden raatihuoneen, jonka kivijalan työttömät rakensivat työllisyystöinä.

Rakennus oli suunniteltu myöhäisempiren tyyliin ja se oli tarkoitus rakentaa kivistä. Talo rakennettiin kuitenkin vasta vuonna 1875 C. Wileniuksen piirustusten mukaisesti, jotka kuitenkin pohjautuivat Setterbergin piirustuksiin ja huonejakoon, mutta talo rakennettiin puusta. Talon alakerrassa oli rahatoimiston ja vahtimestarin tilat, huutokauppakamari ja selli akuutteja mielisairaita varten, yläkerrassa oli maistraatin ja kaupunginvaltuuston huoneet, odotushuone, arkisto ja juhlasali. Kellarissa oli corps de garde (poliisilaitos), arestihuone, polttopuukellari sekä kaupungin paloasema.

Vuonna 1890 talo sai uuden ulkonäön: myöhäisklassisen tyylin sijaan talo sai paneelin ja uuden tornirakenteen uusrenessanssi tyyliin, suunnittelijana lääninarkkitehti Wald. Backmansson ja Fr. Thesleff. Työ oli niin mittava ja tyyli niin toisenlainen, että rakennusta voitaisiin oikeastaan kutsua kaupungin viidenneksi raatihuoneeksi.

Palon jälkeen päätettiin istuttaa lehmuksia laajennetun Raatihuoneentorin ympärille, suojaksi mahdollisia tulevia paloja vastaan.

6. "Strengbergsska" / "Labbartska" Gården – "Strengbergin" / "Labbartin" talo

Fabrikören Philip Ulrik Strengberg lät år 1837 bygga ett hus invid torget på Rådhusgatan och år 1841 tillbyggdes huset så att byggnaden nu nådde ända till hörnet av Rådhusgatan och Storgatan och fortsatte en bit ner längs Storgatan. Strengberg innehade det andra större handelshuset i Jakobstad vid mitten av 1800-talet.

Byggnaden har byggts ovanpå gamla källare som i flera etapper har byggts för de hus som brann 1835. Källaren är från olika tider, bland annat från 1700-talet. Tomten beboddes bland annat av den rike borgmästaren Nath. Häggström under 1700-talet, vilket gav anledning att kalla gatan "Borgmästargränden" (nuv. Rådhusgatan).

Tehtailija Philip Ulrik Strengberg rakennutti vuonna 1837 talon torin laidalla Raatihuoneenkadulla. Taloa suurennettiin vuonna 1841 ja sai nykyisen muotonsa Raatihuoneen ja Isonkadun kulmassa. Strengbergin kauppahuone oli Pietarsaaren toinen suurempi kauppatalo 1800-luvun puolivälissä.

Rakennus on rakennettu vanhojen kellareiden päälle, jotka on rakennettu ennen vuoden 1835 paloa. Kellarit ovat eri ajoilta, mm. 1700-luvulta. Tontilla asui mm. Rikas pormestari Nath. Häggström 1700-luvulla, mistä johtuen katua kutsuttiin "Pormestarinkujaksi" (nyk. Raatihuoneenkatu).

7. Kanalesplananden och Gågatan – Kanavapuistikko ja kävelykatu

Där Kanalesplanaden eller gågatan finns idag har fram till 1900-talets början funnits en kanal, som under 1700-talet benämndes stadssundet och på 1800-talet Bäckén

I stadssundet fiskades, visserligen olovligt, ännu under förra hälften av 1700-talet, troligen även senare, eftersom Stadssundet och Bäckén rann från Notbergsfjärden, som fanns söder om nuvarande Tobaksmagasinet.

Norra sidan av Kanalesplanaden östra halva har bevarat 1600- och 1700-talets stadsplan med den sneda gatulinjen fram till våra dagar. Byggnaderna, "Hohentalska huset", ritat av Walter Thomé år 1910, Stadshotellets äldre del, ritad av Walter Thomé år 1908 och "Stadsgården" från 1803, utgör ett arkitektoniskt effektivt falskt perspektiv.

Johan Ludvig Runebergs blivande fru, Fredrika Tengström, föddes i Stadsgården vid Östra tullen. I gatans östra ända började ett öppet fält, som under 1800-talet kallades Rysstorget.

Kanalen förseddes med cementrör och täcktes år 1903.

Kanavapuistikon tai kävelykadun paikalla oli 1900-luvun alkuun asti kanava, joka 1700-luvulla kulki nimellä kaupunginsalmi ja 1800-luvulla nimellä puro.

Kaupunginsalmessa kalastettiin, todennäköisesti luvatta vielä 1700-luvun ensimmäisellä puoliskolla, luultavasti myös myöhemmin, koska Kaupunginsalmi ja Puro virtasivat Nuottavuorenselältä joka oli nykyisen Tupakkamakasiinin eteläpuolella.

Kanavapuistikon itäosan pohjoispuolella on säilynyt 1600- ja 1700-luvun asemakaava vinoine katulinjoinen aina meidän päiviimme saakka. Rakennukset, Walter Thomén piirtämät "Hohentalin talo" vuodelta 1910 ja Kaupunginhotellin vanha osa vuodelta 1908 sekä "Kaupungintalo" vuodelta 1803, muodostavat arkkitehtonisesti tehokkaan vääreennetyin perspektiivin.

Johan Ludvig Runebergin tuleva vaimo, Fredrika Tengström, syntyi Itätullin varrella sijaitsevassa Kaupungintalossa. Kadun itäpäästä alkoi avoin kenttä, jota 1800-luvulla kutsuttiin Ryssäntoriksi.

Vuonna 1903 kanava varustettiin sementtiputkilla ja peitettiin puistikoksi.

8. Stadskyrkan - Kaupunginkirkko

Stadens första kyrka byggdes år 1691 och brändes av ryssarna under stora ofreden, i november 1714. Kyrkan hade fått ett stort antal gåvor; ljuskronor, den 7-armade ljusstaken och votivskeppet, vilka alla räddades och nu pryder den nya kyrkan.

Den nya kyrkan byggd av Johan Knubb år 1731, och stapeln, byggd av Henrik Kattil år 1742, byggdes ungefär på samma ställen som de tidigare byggnaderna, men åtminstone kyrkan blev något mindre än tidigare.

De prominenta stadsborna begravdes under kyrkans golv och sedermera på kyrkogården. Bland gravstenarna finns bland annat Johan Ludvig Runebergs föräldrars minnessten (nyare) och lektor Georg Forsmans, eller Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinens, två barns lilla gravsten.

Kaupungin ensimmäinen kirkko rakennettiin vuonna 1691. Venäläiset polttivat sen Ison Vihan aikana, marraskuussa 1714. Kirkko oli saanut paljon lahjoja, niiden joukossa monta kynttiläkruunua, seitsenjalkaisen kynttilänjalan ja votiivilaivan, jotka kaikki pelastettiin ja ne koristavat nyt uutta kirkkoa.

Johan Knubbin vuonna 1731 rakentama uusi kirkko ja Henrik Kattilin vuonna 1742 rakentama tapuli pystytettiin suunnilleen samoilla paikoille kuin vanhat rakennukset, mutta ainakin kirkosta tuli jonkin verran entistä pienempi.

Merkittävät kaupunkilaiset haudattiin kirkon lattian alle ja myöhemmin kirkkomaalle. Hautakivien joukossa on mm. Johan Ludvig Runebergin vanhempien muistokivi (uusi) ja lehtori Georg Forsmanin eli Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinen kahden lapsen pieni hautakivi.

9. Strengbergs tobaksfabrik – *Strengbergin tupakkatehdas*

Det år 1762 grundade tobaksspinneriets utveckling till fabriksbolaget Ph. U. Strengberg och Co omfattar en väsentlig del av stadens industrihistoria. Tobaksspinneriets tidigare intressenter och ägare, såsom borgmästare Lars Blom, rådmannen Adolf Lindskog, rådmannen Ph. U. Strengberg, apotekare Victor Schauman och kommerseråden Peter Malm och Otto A. Malm intog en central ställning i stadens ekonomiska utveckling under slutet av 1700-talet och 1800-talet. I slutet av 1800-talet växte manufakturen snabbt till ett stort företag, blev mekaniserat och hade i början av 1900-talet redan kring 1600 arbetstagare.

Byggnadskomplexets nuvarande byggnader visar den snabba utvecklingen och utgör en av de ståtligaste industriella miljöerna i Finland.

År 1896 ritade länsarkitekten Väinö Reinius den nästäldsta tegelbyggnaden (en värmecentral på gårdsplanen är från 1880-talet) vid Brunngatan och år 1897 var byggnaden färdig. Arkitektbyrå Grahn, Hedman & Wasastjerna ritade år 1898 den följande tegelbyggnaden invid Strengbergsgatan. Arkitekt K.G. Grahn, och inspektör Axel von Bonsdorf ritade år 1900 en ny fabriksflygel invid Christinegatan i väster. Medan det ryska murarlaget arbetade på längan vid Christinegatan planerades redan en ny länga invid Alholmsgatan. Arkitektbyrå Grahn, Hedman & Wasastjerna ansvarade också för denna byggnad.

Efter att den kända svenska arkitekten Torben Grut hade planerat den strengbergiska filialen i Härnösand, och enligt fabriksledningen också hade lyckats i sitt arbete fick han i uppdrag att planera även det nya byggnadskomplexet i Jakobstad. Detta blev färdigt år 1909. Sedan dess har den stora klotformade klockan varit en av de mest markanta symbolerna för industristaden Jakobstad.

Vuonna 1762 perustetun tupakkakehräämön kehitys tehdasyhtiöksi Ph. U. Strengberg & Co, käsittää olennaisen osan kaupungin teollisuuden historiasta. Tupakkakehräämön aikaisemmat osakkaat ja omistajat, kuten pormestari Lars Blom, raatimies Adolf Lindskog, raatimies Ph. U. Strengberg, apteekkari Viktor Schauman ja kauppaneuvokset Peter Malm ja Otto A. Malm olivat keskeisessä asemassa kaupungin taloudellisessa kehityksessä 1700-luvun loppupuolella ja 1800-luvulla. Vuosisadan lopulla manufaktuuri kasvoi suureksi yritykseksi, mekanisoitiin ja sen palveluksessa oli 1900-luvun alussa jo noin 1600 työntekijää.

Rakennuskompleksin nykyiset rakennukset osoittavat nopean kehityksen ja muodostavat yhden Suomen komeimmista teollisuusmiljöistä.

Arkkitehti Väinö Reinius piirsi vuonna 1896 toiseksi vanhemman tiilirakennuksen (pihalla oleva lämpökeskus on 1880-luvulta). Arkkitehtitoimisto Grahn & Hedman & Wasastjerna piirsi vuonna 1898 Strengberginkadun varteen seuraavan tiilirakennuksen. Arkkitehti K. G. Grahn ja tarkastaja Axel von Bonsdorf piirsivät vuonna 1900 uuden tehtaansiiven Kristiinankadulle länteen. Venäläisten muurarien työskennellessä Kristiinankadulla suunniteltiin jo uutta osaa Alholminkadun varteen. Arkkitehtitoimisto Grahn & Hedman & Wasastjerna vastasivat myös tästä rakennuksesta.

Kuuluisan ruotsalaisen arkkitehdin Torben Grutin suunniteltua Strengbergin sivukonttorin Härnösandiin ja tehtaan johdon mukaan myös onnistuttua työssään Grut sai tehtäväksi suunnitella myös Pietarsaaren uuden rakennuskompleksin. Se valmistui vuonna 1909. Siitä lähtien suuri pallon muotoinen kello on ollut Pietarsaaren teollisuuskaupungin merkittävimpiä symboleja.

10. Brandkårshuset - *Palokunnantalo*

Den av Torben Grut ritade fabriksanläggningen betraktades från stadens sida som lyckad och Frivilliga brandkåren gav därför Grut i uppdrag att planera den nya brandstationen. Brandkårshuset påminner om den av Grut planerade stadion i Stockholm. Brandkårshuset invigdes år 1913.

Kaupunki piti Torben Grutin piirtämää tehdasrakennusta onnistuneena ja Grut sai Vapaapalokunnalta tehtäväksi suunnitella uuden paloaseman. Uusi Palokunnantalo muistuttaa ulkonäöltään Grutin suunnittelemaa Tukholman stadionia. Palokunnantalo vihittiin käyttöön vuonna 1913.

11. Hamngatan - Satamakatu - Loveret

Området förekommer för första gången i stadsplanen år 1735, men har troligen använts som oplanerat säsongsbostadsområde, eventuellt som kyrkostuguområde redan tidigare. Stadsproletariatet tog stugorna i användning som permanenta bostadshus senast efter stora ofreden i början av 1700-talet. De äldsta delarna av det nuvarande byggnadsbeståndet är från 1750-talet. Hela tre byggnader på området har varit familjen Runebergs bostadshus. Området är skyddat i stadsplan.

På Hamngatan fanns, i slutet av 1880-talet, bland annat bagare, garvare, skräddare och smed. I och med avverkandet av skråväsendet år 1868 fick hantverkarna en betydligt friare arbetsform. Men all kontroll av hantverkarna släpptes inte utan istället uppkom en hantverkarförening som granskade hantverkarnas arbeten och lät godkänna gesällprov och utdela mästarbrev. Dessutom kunde föreningen utdela små lån till småföretagare och de hade en egen begravningskassa. Föreningen upplöstes år 1959.

Alue esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1735 asemakaavassa, mutta sitä on todennäköisesti käytetty kaavoittamattomana kausiasuntoalueena, mahd. kirkkotupa-alueena jo aiemmin. Kaupungin työläiset ottivat asunnot pysyviksi asunnoiksi heti ison vihan jälkeen. Nykyisen rakennuskannan vanhimmat osat ovat 1750-luvulta. Kolme rakennusta tällä alueella on ollut Runebergin perheen asuintaloina. Alue on suojattu asemakaavassa.

Satamakadulla sijaitsi 1880-luvun lopulla mm. leipuri, nahkuri, räätäli ja seppä. Ammattikuntalaitos lakkautettiin vuonna 1868, jolloin käsityöläiset saivat huomattavasti vapaammat työskentelymuodot. Kaikkea käsityöläisiä koskevaa valvontaa ei kuitenkaan lakkautettu, vaan sen sijaan perustettiin käsityöläisyhdistys, jonka tehtävänä oli tarkastaa käsityöläisten tekemät työt, hyväksyttää kisällinkokeet ja jakaa mestarinkirjat. Lisäksi yhdistys jakoi pieniä lainoja pienyrittäjille. Yhdistyksellä oli myös oma hautauskassansa. Yhdistys lakkautettiin vuonna 1959.

12. Skata

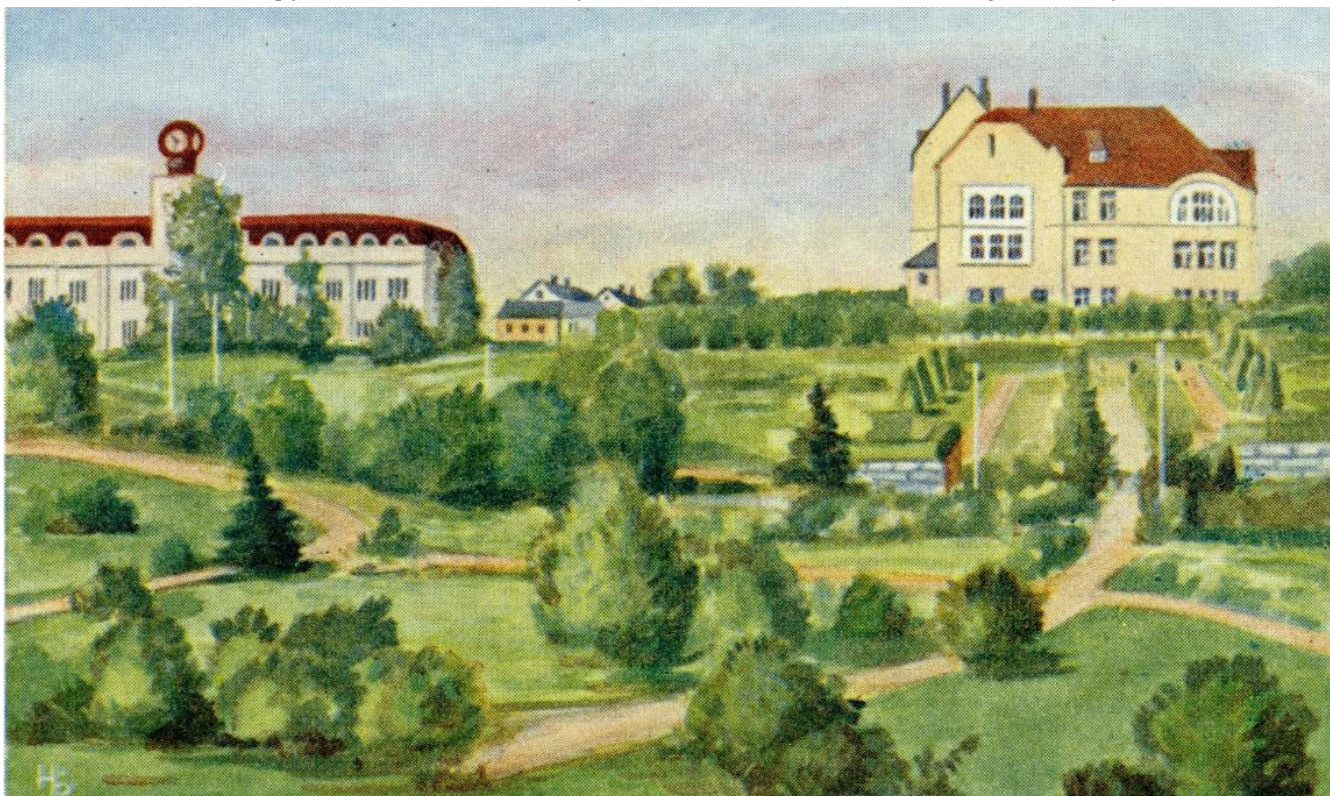
Norrmalm planerades till en början som bostadsområde år 1783, men stadsproletariatet hade sina bostäder där redan före stora ofreden. År 1821 utvidgades de två kvarteren ända fram till Kvastbergsgatan i norr och området var i första hand avsett för sjömän och arbetskarlar. Fram till senare hälften av 1800-talet var Norrmalm ett sjömansområde, men förvandlades under 1890-talet snabbt till en arbetarstadsdel.

Vid sekelskiftet 1900 var den vanligaste bostadsformen i Jakobstad en egen gård eller som underhyresgäst. Trångboddheten var stor och industriarbetare bodde i huvudsak som underhyresgäster. År 1906 bodde i regel två personer per rum i Jakobstad och 60 % av stadens invånare levde i bostäder som bestod av ett rum och kök, eller endast ett rum. De flesta sådana bostäder fanns i Nystaden, Skata.

Pohjoisnummi suunniteltiin aluksi asuntoalueeksi vuonna 1793, mutta kaupungin työläiset olivat asuneet siellä jo ennen isoa vihaa. Vuonna 1821 kahta korttelia laajennettiin Luutavuorenkadulle pohjoiseen ja alue oli ensisijassa tarkoitettu merimiehille ja työmiehille. Aina 1800-luvun jälkipuoliskolle Pohjoisnummi oli merimiesaluetta, mutta muuttui 1890-luvulla nopeasti työläiskaupunginosaksi.

1800–1900-lukujen vaihteessa tavallisin asumismuoto Pietarsaassa oli oma talo tai alivuokralaisena asuminen. Ahtaasti asuminen oli tavallista ja teollisuuden työläiset asuivat pääosin alivuokralaisina. Vuonna 1906 Pietarsaassa asui yleisesti kaksi henkilöä huonetta kohden ja 60 % kaupungin asukkaista asui yhden huoneen ja keittiön asuinnoissa, tai pelkästään yhden huoneen asuinnoissa. Valtaosa näistä asunnoista sijaitsi Uudessakaupungissa eli Skatassa.

13. Jakobstads gymnasium och Skolparken – Pietarsaaren lukio ja Koulupuisto

Jakobstads gymnasium f.d. realläroverket, f.d. samlycéet, byggdes i jugendstil enligt arkitekt Bertel Jungs ritningar år 1904. Byggnaden är den främsta bevarade jugendbyggnaden i Jakobstad, både till exteriören och delvis också till interiören och till och med inredningen.

Skolparken framför skolan härstammar från apotekaren Victor Schaumans trädgård med orangeri. Enligt arkitekt Berndt Schalin's ritningar består Skolparken av en regelbunden fransk trädgård framför skolans södra fasad, en botanisk trädgård på den franska trädgårdens västra sida samt en engelsk trädgård på dess östra sida.

Skolparken är en av världens nordligaste botaniska trädgårdar, med ca 1000 olika växtarter, bland annat 200 olika rosor.

Pietarsaaren lukio, ent. Realikoulu, ent. Yhteislyseo, rakennettiin jugendtyyliin arkkitehti Bertel Jungin piirustusten mukaisesti vuonna 1904. Rakennus on Pietarsaaren huomattavin säilynyt jugendrakennus sekä ulkoasultaan että myös osittain sisätiloiltaan ja jopa sisustukseltaan.

Koulun edessä oleva Koulupuisto on peräisin apteekari Viktor Schaumanin puutarhasta ja kasvihuoneesta. Arkkitehti Berndt Schalinin piirustusten mukaisesti Koulupuisto koostuu koulun eteläisen julkisivun edessä olevasta säännöllisestä ranskalaisesta puutarhasta, ranskalaisen puutarhan vasemmalla puolella olevasta kasvitieteellisestä puutarhasta ja sen eteläpuolella olevasta englantilaisesta puutarhasta.

Koulupuisto on yksi maailman pohjoisimmista kasvitieteellisistä puutarhoista. Siellä on noin 1000 eri kasvilajia, muun muassa 200 erilaista ruusua.

14. Runebergsparken – *Runeberginpuisto*

Den nuvarande Runebergsparken var i 1835 års stadsplan ett torg där man skulle sälja skrymmande varor såsom hö och ved.

Nationalskalden Johan Ludvig Runeberg föddes i Jakobstad den 5.2.1804. Den av skulptören Walter Runeberg (J.L.Runebergs son) gjorda statyn avtäcktes den 5.2.1904 och parken invigdes år 1905

Nykyinen Runebergin puisto oli vuoden 1835 asemakaavassa tori, missä tilaa vaatuvia tavaroita piti myydä, kuten heinää ja polttopuita.

Kansallisrunoilija Johan Ludvig Runeberg syntyi Pietarsaassa 5.2.1804. Kuvanveistäjä Walter Runebergin (J. L. Runebergin poika) tekemä patsas paljastettiin 5.2.1904 ja puisto oli valmis 1905.

15. Pedersöre prostgård med Aspegrens trädgård – Pedersören rovasstila ja Aspegrenin puutarha

Pedersöre prostgård, Rosenlund, byggdes av prosten Gabriel Aspegren från år 1755 i olika etapper. Byggnaderna följer den franska klassicismens formspråk, trädgården med åttkantiga stenmurar och ruddammar har tagit intryck av Uppsala universitets trädgård, och den mäktiga stenladugården (1773 – 1778) visar en stenbyggnadsteknik, som byggarna hade lärt sig vid Sveaborgs fästningsarbete. Konstruktör var den berömda kyrkobyggmästaren Jacob Rijf. De två stora urin- och gödselkällarna vittnar också om nya kunskaper inom jordbruket.

Trädgården är en av de äldsta i sitt slag i Finland och där odlades olika nyttoväxter; örter, köksväxter, vinbärsbuskar, tobak m.m. I Aspegrens trädgård fanns traktens första äppelträd.

Pedersören rovasstilan, Rosenlund, rakensi rovasti Gabriel Aspegren vuodesta 1775 alkaen eri vaiheissa. Rakennukset seurailevat ranskalaisen klassismin muotokieltä, puutarha kahdeksankulmaisine kivimuureineen on saanut vaikutteita Uppsalan yliopiston puutarhasta, ja valtava kivinavetta (1773 - 1778) on rakennettu kivrakennustekniikalla, joka oli opittu Suomenlinnan rakennustyössä. Suunnittelijana oli kuuluisa kirkonrakentaja Jacob Rijf. Kaksi suurta virtsa- ja lantakellaria todistavat myös uusista maataloustaidoista.

Puutarha on lajissaan Suomen vanhimpia. Puutarhassa viljeltiin erilaisia hyötykasveja, yrttejä, keittiökasveja, viinimarjoja, tupakkaa ym. Sen kautta omenapuukin tuli seudulle.

16. Kittholmen / Gamla Hamnskogen – Kittholma / Vanhan sataman metsä

Redan efter stora ofreden (1713 – 1721), då stadens invånare återkom och började bygga upp staden på nytt, beslöt stadens rådmän att ingen skogshuggning fick ske på Kittholmen. Orsaken till förbudet var att skogen gav ett naturligt vindskydd för hamnområdet söder om Kittholmen.

Namnet Kittholmen har sitt ursprung i ordet ”kytta” (brinna med liten syretillgång). Holmen har troligen svedjats tidigare. År 1812 röjdes en bred gata för att ge utrymme för en repslagarbana (se bilden ovan). I skogen finns flygekorrar och närmare 250 år gamla träd.

Isonvihan (1713 – 1721) jälkeen, kun kaupungin asukkaat palasivat ja aloittivat kaupungin jälleenrakentamisen raatimiehet päättivät, että Kittholman metsää ei saa kaataa. Kiellon peruste oli se, että metsä oli Kittholman eteläpuolisen sataman luonnollinen tuulensuoja.

Kittholma on saanut nimensä ruotsinkielisestä sanasta ”kytta”, joka tarkoittaa kyttemistä. Vuonna 1812 raivattiin Kittholman metsään leveä katu köysien punontarataa varten. Metsässä löytyy liito-oravia ja jopa 250-vuotiaita puita.

17. Concordiaparken – Concordiapuisto

I början av 1900-talet anlades en park på den så kallade Kyrkoåkern, utanför Tobaksfabrikens arbetarkök (idag Alla tiders antikt-affär). Parken är namngiven efter fregatten Concordia från Jakobstad som var det första finländska fartyget som seglade till Ostindien.

I denna park finns en björkvariant som veterligen inte existerar som fullvuxna träd någon annanstans i världen. Björken heter *Betula pendula laciniata speciae nova*.

1900-luvu alussa perustettiin puisto ns. Kirkkopellolle, tupakkatehtaan työläisruokalan edustalle. Tämä puisto on myöhemmin nimetty "Concordiapuistoksi", kaupungin ensimmäisen Itä-Intian purjehtijan, fregatti Concordian mukaan.

*Tässä puistossa löytyy ainutlaatuinen koivumuunnos, tietävästi täysikasvuisina puina se ei löydy missään muualla maailmassa. Koivu on Ruotsista lähtöisin ja sen latinalainen nimi on *Betula pendula laciniata speciae nova*.*

18. Westmansmors stuga – *Westmaninmuorin tupa*

Westmansmors stuga var en privat småskola och i Jakobstad har det funnits ett fyrtiotal liknande småskolor.

Westmansmors skola verkade åren 1794 – 1828 och var J.L.Runebergs första skola. Under samma tid verkade också en del andra privata småskolor, men sjömansänkan Westmans skola var den första man känner till. Den fanns hemma hos fru Westman i stugans vindskammare. Drivandet av en skola bör inte för Westmansmors del ses som ett led i hennes folkbildningsträvanden, utan som den möjlighet till försörjning som skolan gav.

Skolavgiften växlade, under slutet av 1800-talet var den omkring 2 mark per barn och månad. Elevantalet var 10-20, beroende på skolrummets storlek. Skolkursen var ibland ett, för det mesta två år lång. Skoldagen omfattade vanligen 4 timmar. Främst skulle eleverna lära sig läsa, och förutom abc-boken med den värpande tuppen, användes katekesen, psalmboken, bibliska historien och nya testamentet. Man övade också skrivning och lärde sig grunderna i de fyra enkla räknesätten. I vissa skolor kunde sömnad och geografi förekomma.

Westmaninmuorin koulu oli yksityinen pikkukoulu ja Pietarsaassa oli noin neljäkymmentä tällaista koulua.

Westmaninmuorin koulu toimi 1794 – 1828 ja oli J.L.Runebergin ensimmäinen koulu. Tämän tyyppisiä pikkukouluja oli kaupungissamme useita. Samaan aikaan toimi myös joukko muita pikkukouluja, mutta merimieslesken Westmanin koulu oli ensimmäinen tunnettu. Hän piti koulua kotinsa ullakkokamarissa.

Koulumaksun suuruus vaihteli, 1800-luvun lopulla se oli noin 2 markkaa oppilasta kohden kuukaudessa. Oppilaita oli tavallisesti 10-20, riippuen kouluhuoneen koosta. Koulua käytiin joskus vuoden verran, enimmäkseen kuitenkin kaksi vuotta. Koulupäivä oli tavallisesti neljän tunnin pituinen. Ennen kaikkea oppilaiden piti oppia lukemaan, ja paitsi aapiskirjaa, jossa puhutaan munivasta kukosta, käytettiin katekismusta, virsikirjaa, raamatun historiaa ja uutta testamenttia. Myös kirjoitusta harjoiteltiin ja opittiin neljän laskutavan alkeet. Joissakin kouluissa voitiin opetella myös ompelua ja maantietoa.

Källor:

Rundvandring i Jakobstad 1. Centrum. Jakobstads museum 1989

Kaupunkikiierros Pietarsaassa 1. Keskusta. Pietarsaaren kaupunginmuseo 1989

Det gröna arvet. Jakobstads historiska parker, 2004.

Vihreä perintö. Pietarsaaren historialliset puistot, 2004.

Jakobstads historia del IV, P. Toivanen, F. Finnäs, K. Hoffman, 2002.

Pietarsaaren historia osa IV, P. Toivanen, F. Finnäs, K. Hoffman, 2002.

Jakobstads historia del V, H. Andersson, G. Björklund, S. Ekstrand & K. Hoffman, 2015.

Pietarsaaren historia osa V, H. Andersson, G. Björklund, S. Ekstrand & K. Hoffman, 2015.

Skata - Drömhäus och stugor i 1900-talets Jakobstad, 2014.

Skata - mökkejä ja unelmataloja 1900-luvun Pietarsaassa, 2014.